

Anton Devčić, dipl. oec.
Marko Šostar, univ. oec. spec.

Regionalna razvojna agencija
Požeško-slavonske županije d.o.o.

UDK 339.923:061.1Eu
Pregledni članak

MODELI MJERENJA REALNIH UČINAKA FONDOVA EUROPSKE UNIJE NA GOSPODARSKI RAZVOJ

SAŽETAK

Svi projekti koje prijavitelji pripremaju i prijavljuju na različite natječaje za dodjelu sredstava koje raspisuje Europska komisija imaju svoje prioritete i ciljeve. S druge strane Europska komisija također ima svoje ciljeve, koje provodi svojom politikom i programima. I jedni i drugi imaju komplementarne ciljeve čijem ostvarenju teže, a tim ostvarivanjem zapravo stvaraju direktne ili indirektne implikacije na socio-ekonomsko stanje na području na kojem se projekti implementiraju, bilo da je riječ o pojedinom gradu, općini, regiji pa i državi. Istodobno većina dionika teži idealnoj situaciji, da se povuku i implementiraju sva sredstva koja stoje na raspolaganju u okviru dostupnih fondova, a sukladno tomu, uspješnost neke teritorijalne jedinice najčešće se ali i najjednostavnije mjeri brojem projekata i iznosom sredstava implementiranim kroz te projekte. To je nominalna dimenzija implementiranih projekata, no realnu dimenzija ili realan doprinos svakog projekta ili svakog implementiranog eura puno je teže procijeniti, ali to je način da se dobiju stvarni pokazatelji utjecaja ili implikacije projekata na socio-ekonomsko stanje nekog područja. Dakle za dobivanje odgovora na pitanje koliki i kakav je realan utjecaj projekata financiranih iz fondova Europske unije znanstvenici koriste različite metode i modele. U ovom će radu biti prikazane neke od tih metoda i modela koje se primjenjuju u zemljama Europske unije s osvrtom na metode koje bi se mogle koristiti u Republici Hrvatskoj, a ne koriste se.

Ključne riječi: EU, gospodarstvo, razvoj, modeli mjerenja

1. Uvod

Promatramo li položaj većine dionika u Republici Hrvatskoj, poglavito njihov stav ili odnos naspram raspoloživim fondovima Europske unije, možemo zaključiti da oni žele ostvariti financiranje što je moguće većeg broja projekata, a tim projektima i što je moguće veći iznos sredstava iz fondova Europske unije. Takav je stav, gledano iz perspektive dionika, i razumljiv i opravdan. No generalno gledajući, veći broj projekata ne znači nužno i veći iznos sredstava, a istodobno ni veći iznos povučenih i implementiranih sredstava ne znači da su bolje provedene politike Europske unije, ili pak lokalne strategije s kojima je implementirani projekt ili projekti u skladu i čijem ostvarenju pridonose. Dok se s jedne strane iznos sredstava koji je povučen i koji je implementiran zapravo jednostavno mjerljiv i egzaktno, tako je s druge strane ukupna korist iliti doprinos poboljšanju socio-ekonomske situacije područja na kojem se taj iznos sredstava implementira puno teže kvantificirati i mjeriti. No takav je utjecaj ne samo dobro već i neophodno mjeriti, i to ne samo zbog samih korisnika sredstava, već i zbog onih koji financiraju projekte iz svojih fondova. Oni koji financiraju projekte¹ žele takvim financiranjem ostvariti određene ciljeve, a kako bi te ciljeve što bolje, kvalitetnije i potpunije ostvarili, oni moraju konstantno mjeriti učinke ili implikacije projekata, i to ne samo nominalne i kvantitativne već realne i kvalitativne efekte. No to ne bi smio biti isključivi interes donatora, već bi to morao biti interes i vlada koje sufinanciraju pojedine projekte na programskoj razini,² te na taj način angažirajući svoja ograničena sredstva nastoje ostvariti neke opće ciljeve u razvoju i unapređenju generalne socio-ekonomske situacije u zemlji. Gledajući s aspekta Vlade Republike Hrvatske poglavito u svjetlu ograničenja državnih financija, a time i ograničenja u (su)financiranju projekata, jasno je od kolike je važnosti povratna informacija o efektima na taj način utrošenih sredstava. No na razini Republike Hrvatske, praksa mjerenje stvarnih učinaka pojedinih projekata pa i progra-

ma jest u pravilu nepoznata, što je posljedica toga da se odluke često donose na temelju političkih i drugih kriterija, a ne na temelju ekonomsko-financijskih. Nažalost, svaka od naših NUTS II regija vrlo je daleko od koncepta inteligentne regije, odnosno regije kojom se inteligentno upravlja te inteligentno koriste sredstva fondova na način da se apsorbira manje sredstva za dobre svrhe, a ne više za loše svrhe (Pylak, 2007.).

Kad govorimo o mjerenju efekata fondova Europske unije, tu su u primjeni brojne originalne i hibridne metode ili modeli, koje su evoluirale tijekom godina, i kao takve su predmetom praktične primjene, ali su tema rada i rasprava brojnih znanstvenika u zemljama Europske unije. Pritom je znakovito da ova tematika više zaokuplja znanstvenike u takozvanim novim zemljama Europske unije, što se može povezati s većim iznosima sredstava koji se tim zemljama ili dionicima iz tih zemalja stavljaju na raspolaganje kroz Strukturne fondove. Ocjenjujući situaciju na tom području u Republici Hrvatskoj, možemo zaključiti da ova tema još uvijek nije prisutna u praksi, a niti je značajnije prisutna u raspravama akademskih krugova, no zasigurno se može očekivati da će se u budućnosti sve veći broj znanstvenika baviti ovom tematikom, naravno, pod pretpostavkom ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju te pod pretpostavkom dostupnosti značajnijih sredstava koje taj ulazak donosi.

2. Nominalne i realne, štete i koristi koje generiraju projekti financirani iz fondova Europske unije

Nominalne koristi iz projekta jesu prije svega, one lako mjerljive koristi koje su rezultat implementacije financijskih sredstava koja korisnici projekta implementiraju u okviru svojih projektnih aktivnosti kao npr. broj educiranih korisnika, površina novoizgrađenog objekta i slično. Realne ili stvarne koristi ili štete koje neki projekt generira jesu one koje su puno teže mjerljive, a to je zato što ih je teško razdvojiti od ostalih pokazatelja, ili je to zato što je riječ o rezultatima multiplicirajućih efekata projekta, koji traju još dugo nakon što je projekt implementiran. To mogu biti pokazatelji kao broj novozaposlenih koji su prošli edukaciju, te broj korisnika koji nakon implementacije projekta počinju koristiti površine novoizgrađenog objekta. Kada govorimo o nominalnim štetama koje projekt generira, a imajući na umu činjenicu da ne postoji pro-

jekt koji donosi isključivu korist, ovdje bismo nominalnom štetom mogli smatrati potencijalni iznos sredstava koje je neko učilište izgubilo jer su njegovi potencijalni korisnici dobili besplatnu edukaciju. Također bismo mogli smatrati da je neki vlasnik postojećeg objekta doživio štetu kao posljedicu projekta jer sad korisnici koriste novoizgrađeni objekt a ne više njegov.

Govorimo li o koristima, ali i eventualnim štetama koje određeni projekt donosi, te dovedemo li ih u relaciju s dionicima na koje projekt utječe, možemo razlikovati dvije vrste dionika: one na koje projekt ima direktan utjecaj kao i one na koje projekt ima indirektan utjecaj. Također se mora uvijek uzeti u obzir činjenica da ne postoji apsolutni interes za svaki projekt, odnosno ne postoji projekt koji generira korist svima, naprotiv, kvalitetno odrađena stakeholder analiza ili analiza dionika otkriti će da uvijek postoji skupina dionika ili bar dionik pojedinac s čijim je interesom neki projekt u opreci ili suprotnosti.

Dionici³ su pojedinci, skupine ljudi, institucije ili tvrtke koje mogu biti povezane s projektom. Oni mogu neposredno ili posredno, pozitivno ili negativno utjecati ili biti pod utjecajem procesa i neposrednih rezultata projekata ili programa (EK, 2008.).

Nadalje važno je uzeti u obzir sve dionike, a posebno je važno uzeti u obzir sve one ključne dionike. Skupine dionika mogu biti sasvim različite, kao što i njihovi interesi mogu, a najčešće i jesu različiti, te je idealno da se napravi njihovo grupiranje, te se na taj način preispitaju njihovi potencijalni interesi ili štete (Tablica 1).

Tablica 2: Koristi i štete dionika u projektu izgradnje stacionara za starije i nemoćne nepokretne osobe

KORISTI		ŠTETE	
DIREKTNA	INDIREKTNA	DIREKTNA	INDIREKTNA
Korisnici projekta	Članovi obitelji korisnika	Susjed koji gubi lijepi pogled	Privatni domovi za starije i nemoćne
Partneri i suradnici na projektu	Zdravstveni sustav	Susjed koji gubi svoj "parking"	Udomiteljske obitelji
Postojeći zaposleni	Svi potencijalni stanari stacionara	Susjed koji gubi ogradu	
Novozaposleni	Mediji		
Grad, Županija			
Izvođači radova			

Izvor: Izrada autor

3 U cijeloj praktičnoj provedbi ali i literaturi vezanoj uz metodologiju Upravljanja projektnim ciklusom, vrlo se često koriste engleski originalni izrazi, a manje hrvatski prijevod. Tako se umjesto riječi dionik često koristi riječ stakeholder.

Tablica 1: Pregled dionika

Vaši nadređeni	Dioničari	Vlada
Viši izvršni direktori	Partneri	Zajednica
Sindikati	Vaši suradnici	Dobavljači
Novinari	Vaš tim	Zajmodavci
Interesne skupine	Korisnici	Analitičari
Javnost	Budući korisnici	Županija
Vaša obitelj	Grad	Budući zaposlenici

Izvor: Izrada autora

Tablica 1 ilustrira širinu skupina dionika, gdje se mnoge skupine od ovih pojavljuju u gotovo svakom projektu, kao npr. jedinice lokalne samouprave, dobavljači, zatim mediji, pa i javnost, čiji se utjecaj na projekt često zanemaruje. Dakle, pri identifikaciji i analizi dionika mora se voditi računa o činjenici da kvalitetna projektna ideja može doći u pitanje u tijeku pripreme, pa i kasnije tijekom provedbe projekata, osobito ukoliko smo zanemarili ili jednostavno nismo uzeli u obzir neke od važnih dionika, ili dionika koji mogu imati važan utjecaj na projekt. Dobar je primjer izgradnje stambene zgrade u Varšavskoj ulici u Zagrebu, gdje je očito na početku projekta podcijenjen utjecaj javnosti, što je u kasnijim fazama dovelo do različitih incidenata.

Nadalje kad su jednom definirani dionici, idući korak koji je potrebno napraviti, jest pregled interesa ili šteta koji bi imali pojedini dionici ili skupine kao rezultat provedbe nekog projekta (Tablica 2).

U Tablici 2 dan je prikaz interesa u vidu koristi ili šteta dionika jednoga stvarnog projekta koji je implementiran na području Požeško-slavonske županije. Kao što je vidljivo, čak kod projekata od javnog i općeg interesa kao što je ovaj, postoje dionici kojie takve projekte smatraju štetnim. Kao što prikazuje Tablica 2, vidljivo je da su vezano i uz ovaj konkretni projekt postojali sasvim oprečni interesi, dok je s jedne strane većina dionika imala direktnu pa i indirektnu korist od provedbe ovog projekta, iz tablice je vidljivo da su postojali i dionici koji su držali da će im se provedbom ovog projekta nanijeti direktna ili indirektna šteta.

Konkretno, susjedu čija parcela graniči s domom za starije, odnosno sa stacionarom, bio je izraziti interes da stacionar ne bude sagrađen. Jer gubi prostor koji je koristio kao parking, gubi ogradu koja se mora rušiti ili pomaknuti, nadalje gubi i lijepi pogled, jer zgrada stacionara ima četiri kata, pa zaklanja pogled na ulicu, a također smanjuje dotok sunčeve svjetlosti. Nadalje privatni domovi za starije, kao i udometeljske obitelji, izgradnjom stacionara gube dio svojih potencijalnih klijenata, te su također smatrale štetnim izgradnju ovakvog objekta. Čak projekt smatraju napadom na svoje interese. Dakle u ovom kon-

kretnom slučaju manji broj dionika je smatrao da je ovakav projekt štetan, te je snaga tih dionika da blokiraju i onemogućie ovaj projekt bila nedostatna. Njihov parcijalni interes i njihov utjecaj podređeni su javnom interesu. Projekt je financiran od strane Europske komisije iz fonda CARDS 2004 "Održivi razvoj ratom zahvaćenih područja", te je njegova provedba uspješno završena.

No u nekim se projektima može pojaviti i puno veći broj dionika koji nemaju konkretne koristi od projekta ili čak drže da je projekt štetan, također se mogu pojaviti i puno "moćniji" dionici koji svojim djelovanjem mogu dovesti do toga da se projekt privremeno zakoči, ili da se uopće ne provede. Stoga se analiza dionika na razini projekta uvijek provodi te je kao takva standardni dio metodologije za pripremu i provedbu projekata propisane od Europske komisije⁴.

Analiza dionika uključuje identifikaciju svih dionika na koje će predložena intervencija vjerojatno utjecati (bilo pozitivno ili negativno), te utvrđivanje i analizu njihovih interesa, problema, mogućnosti i slično (EK, 2008.). Postoje različiti načini na koje se provodi takva analiza, no uglavnom sadržava slične ili pak iste elemente (Tablica 3).

Tablica 3: Analiza dionika

Dionik	Osnovne karakteristike	Interes	Potporna projektu	Mogući problem	Aktivnosti koje su usmjerene na eliminaciju/smanjenje problema
Djeca s posebnim potrebama	Različiti oblici fizičke i mentalne nesposobnosti	Poboljšanje zdravlja Poboljšanje fizičkih i mentalnih sposobnosti Povećana integracija Razvoj novih sposobnosti	Roditelji su inicijatori projekta, organizatori i manageri u svakoj fazi projekta	Problemi s prijevozom	Projekt uključuje komponentu koja se odnosi na nabavu adekvatnog vozila za osobe s posebnim potrebama
Predstavnici lokalne zajednice/ Grad	Nositelji izvršne vlasti na području gdje se projekt izvršava	Poboljšanje zdravlja Bolja kvaliteta života na području grada	Grad je spreman sufinancirati dio aktivnosti projekta	Nemogućnost iskazivanja stavke za sufinanciranje projekta u unaprijed definiranom proračunu	Sazvat će se hitna sjednica gradskog vijeća

Izvor: Izrada autora

4 Upravljanje projektnim ciklusom službena je metodologija propisana od Europske komisije za pripremu i provedbu projekata, češće se koristi naziv na engleskom jeziku kao PCM što je skraćenica od Project cycle management

Tablica 3 prikazuje elemente analize dionika koji se najčešće upotrebljavaju, a to su definiranje dionika i njihovih obilježja, zatim definiranje pozitivnih ali i negativnih interesa dionika, pa se sukladno tome definiraju i potencijalni problemi koji mogu nastati u provedbi projekta, ali se osmišljavaju i definiraju i aktivnosti koje dovode do otklanjanja ili smanjenja problema. U Tablici 3 navedena su samo dva dionika, no u praksi se na svakom projektu javlja puno veći broj dionika, pa tako i tablica analize dionika može biti puno veća i s puno opsežnijih podataka.

3. Neophodnost mjerenja utjecaja projekata financiranih iz fondova Europske unije

Svaki financijer projekata ili donator svakom svojom donacijom želi ostvariti određeni cilj ili pridonosi ostvarenju određenog cilja. Takvi ciljevi nisu parcijalni, naprotiv, oni su uvijek dio širih planova, programa, strategija ili politika. Kada govorimo o fondovima Europske unije koji su bili na raspolaganju Republici Hrvatskoj, a s obzirom na ciljeve koji se njima žele postići, oni se mogu podijeliti u nekoliko grupa: one koji su se bavili pitanjima obnove ratom ugroženih područja ili gospodarsko slabije razvijenih područja (OBNOVA, CARDS), oni koji su se bavili gospodarskim oživljavanjem nekih područja (ISPA, SAPARD), pa sve do IPA-e, koja kao jedinstveni instrument prepristupne pomoći kroz svojih 5 komponenta ima za cilj pomoći Republici Hrvatskoj kao zemlji kandidatu da se u prepristupnom razdoblju što je moguće bolje pripremi za punopravno članstvo u Europskoj uniji.

Govoreći o svim ovim fondovima koji su se implementirali na području RH, moramo naglasiti da u literaturi postoje određeni broj studija iz kojih se mogu iščitati opsežni i detaljni nominalni pokazatelji no ne postoje oni realni pokazatelji, koji kazuju kakav je stvaran utjecaj projekata, ili kakve su implikacije na smanjenje nezaposlenosti, na BDP ili na općenito socio-ekonomski razvoj države, regije ili grada. O tome zašto je to tako, mogu se navesti brojni razlozi, no jedno je sigurno, ako se uzme u obzir da su ovi fondovi još uvijek relativno mali, pa i desetak puta manji od onih koje donosi punopravno članstvo u Europskoj uniji, jasno je da će se kvantificiranju učinaka fondova morati pristupiti na jedan studiozniji način.

Sagledavajući literaturu u ovom području, načine na koje autori pristupaju ovoj tematici, kao i

vlastito iskustvo, nameće se zaključak da postoje 3 glavna područja zašto se mjeri i ocjenjuje stvaran utjecaj financiranja kroz fondove:

- Ostvarivanje strateških ciljeva
- Provedba kvalitetnih projekata
- Kvalitetna upotreba kapaciteta.

2.1. Ostvarivanje strateških ciljeva

Svaki donator ili svaki (su)financijer projekata ima svoj cilj koji želi postići financiranjem nekog projekta ili niza projekata. On može autonomno odrediti koji su to ciljevi i staviti na raspolaganje pred potencijalne korisnike sredstva za projekte koji dokažu da doprinose tome cilju. No u programima u kojima se kao sufinancijeri javljaju donator i vlada u zemlji u kojoj se program implementira, tu je nužna podudarnost ciljeva jer i jedni i drugi daju sredstva i prema tome imaju pravo i obvezu da definiraju zajedničke ciljeve.

Korisnik sredstava također ima svoje ciljeve, a neke će od njih postići kroz projektom financiranim od strane donatora. No uvijek se postavlja pitanje ima li korisnik taj cilj unaprijed definiran, ili je to "instant" cilj, koji sada stavlja pred sebe i tako ga predstavlja u projektu ne bi li ostvario financiranje od donatora. Ovdje govorimo, prije svega, o manjih projektima financiranim od strane Europske komisije tj. o projektima manje vrijednosti, u iznosima od 50 do 500 tisuća eura, koje sam potencijalni korisnik sredstava može sufinancirati iz vlastitih izvora, ili koje može prikazati kroz angažiranje i rad vlastitih djelatnika/ članova na projektu. U tom se kontekstu javljaju različiti prijavitelji, pa i "lovci na darovnice", čije je to legitimno pravo, međutim često zaboravljaju na obvezu nastavka projekta i nakon sufinanciranja od strane donatora, ili ako to izostane na obvezu opravdanja nastale situacije. Također se javljaju "profesionalni lovci" na projektne partnere, koji za udio sredstava iz projekta nude svoje partnerstvo, odnosno nude svoj status, koji je neophodan za prijavu na neki konkretan poziv za prijavu projektnih prijedloga.⁵

Dakle govoreći o ostvarenju strateških ciljeva, u odnosu donator-korisnik sredstava, javljaju se različiti ciljevi te na listi prioriteta imaju različito mjesto (Tablica 4).

5 Primjerice da su razvojna institucija, udruga s višegodišnjim stažem itd.

Tablica 4: Interesi dionika i interesi donatora

INTERES DIONIKA	INTERES KORISNIKA
<ul style="list-style-type: none"> -veliki iznos sredstava ostvarenih kroz projekte -velika financijska sredstva implementirana za ideje dionika -zadovoljenje parcijalnih interesa -veliki broj financiranih projekata -velika korist za dobavljače -manji udio sufinanciranja -dodana vrijednost projekata -interes za širu društvenu zajednicu -obučenos kadrova za rad na projektima 	<ul style="list-style-type: none"> -usklađenost sa ciljevima europskih politika -usklađenost s lokalnim strategijama -projekti s stvarnim interesima -veliki broj korisnika -dodana vrijednost projekata -veliki interes za širu zajednicu -dobro razvijeni kapaciteti -razvijen mehanizam upravljanja projektima /sredstvima -transparentnost u korištenju sredstava

Izvor: Izrada autora

U Tablici 4 ilustrativno su navedeni interesi dionika i interesi donatora, pa moramo naglasiti da ovo ne vrijedi za svakog dionika, ni za svakog donatora, ali se ovi i ovakvi interesi nameću kao najčešći na temelju rada na projektima s različitim skupinama dionika, u nizu intervjuva s njihovim predstavnicima i drugim pojedincima i skupinama koje se javljaju u poslu pripreme i provedbe projekata. No svakako je i prirodno očekivati, kao što je prikazano u Tablici 4, da će većina dionika staviti na vrh liste prioriteta svoje parcijalne interese, želeći ih što bolje zadovoljiti što je moguće većim brojem financiranih aktivnosti, sa što je moguće višim iznosom sredstava. Analogno, većinu njih ipak manje zanima pozitivan utjecaj na širu društvenu zajednicu, što, na sreću, kod ovakvih projekata uglavnom ne može izostati, bez obzira na to želi li to neki dionik ili ne.

S druge strane, također je prirodno da donator ima interes ostvariti u što većoj mjeri svoje unaprijed definirane ciljeve, s tim da je poželjno da oni budu usklađeni s nacionalnim, regionalnim pa i lokalnim strategijama. Odnosno, sudeći po tome kako se radi na terenu, bar dok su se izradivale dosadašnje strategije u Republici Hrvatskoj,⁶ prije da je obrnuto, da se lokalne strategije usklađuju s višim, da tako kažemo, nadnacionalnim, dokumentima ili politikama u ovom slučaju to su relevantni dokumenti Europske unije. Nadalje svaki donator će biti skloniji prema projektima koji dokazuju veći doprinos široj društvenoj

zajednici, pa i većem broju dionika.

Zato se u prijavi projekata korisnici uvijek trude da dobro potkrijepe svoje tvrdnje, u kojima elaboriraju da će se ciljevi i misije koje je definirao natječaj u velikoj mjeri i dosegnuti. Tako će donator odobriti sredstva onomu tko dokaže u projektu da će bolje ostvariti unaprijed ostvarene ciljeve, koji, naravno, moraju biti usklađeni i doprinositi ostvarenju ciljeva koje je definirao donator. Međutim u situaciji kada imamo puno sličnih projekata, koje bi donator mogao vrlo jednostavno potpuno jednako bodovati, u tim slučajevima u pravilu pobjeđuje originalniji način dolaska do cilja, odnosno originalnija ideja koja je prezentirana u projektnom prijedlogu.

Nadalje kada govorimo o usklađenosti sa strategijama u tijeku pripreme projekta pod dijelom obrasca obilježenim kao relevantnost, potrebno je navesti i usklađenost s relevantnim strategijama, programima, planovima pa i zakonskim propisima.

2.2. Provedba kvalitetnih projekata

Ono što bi trebao biti cilj svake regije, institucije, udruge pa i svakog dionika-korisnika sredstava, jest priprema i provedba kvalitetnih projekata. Kvaliteta projekta može se mjeriti po nekoliko kriterija, pa će kvalitetan projekt imati veći broj krajnjih korisnika i veću će korist imati svaki od korisnika. Kvalitetan će projekt imati veću dodanu vrijednost i značajnije će pridonijeti sredini u kojoj se implementira.

Prisustvo kvalitetnih projekata ne znači da nema loših projekata koji se financiraju i provode na nekom području. Naprotiv, ponekad se zbog ostvarenog financiranja za neki konkretan projekt, oslobađaju sredstva za neki drugi, manje

konkretan ili manje opravdan projekt. Čest je primjer općina koje ostvaruju dotacije s državne razine s opravdanoga gledišta vlastite nerazvijenosti, no nemali je broj takvih općina koje istodobno troše sredstva na razne nepotrebne i često vrlo neopravdane aktivnosti te na taj način koriste ograničene resurse radi provođenja populističkog pristupa upravljanju jedinicom lokalne (regionalne) samouprave. Dakle riječ je o tipičnim primjerima efekta fungibilnosti, koji u pravilu rezultiraju i visokim oportunitetnim troškovima. Fungibilnost je temeljni ekonomski pojam koji govori o tome da novac koji u zemlju ulazi specifično za jednu namjenu oslobađa drugi novac za drugu namjenu, a neto učinak ne mora imati nikakve veze s prvotnom namjerom. (Stiglitz, 2004.)

Kad govorimo o koristima projekata ili efektima koji direktno ili indirektno koriste manjem ili većem broju dionika, neke je od njih lako mjeriti, kao broj korisnika koji su pohađali edukaciju, broj dionika koji su išli na studijsko putovanje. No dodane vrijednosti projekata puno je teže mjeriti. Kod projekata manje vrijednosti to i nije nužno i neophodno, no kod velikih projekata, koji osim što su financijski izdašni, zahtijevaju i angažman značajnih resursa: djelatnika, materijalnih resursa, konačno i vremena. Takav angažman zahtijeva i konkretne rezultate, koji se u Republici Hrvatskoj, doduše, još uvijek dovoljno ne mjere, međutim na razini Europske unije te svake od njezinih članica takvi se rezultati i te kako mjere. Uglavnom riječ je o mjerenju utjecaja velikih fondova Europske unije na makroekonomske pokazatelje u zemljama članicama, a takva se praksa provodi već dugi niz godina i provodit će se u svim budućim članicama Europske unije. U nekim od idućih poglavlja biti će rečeno više o razvijenim metodama i modelima mjerenja utjecaja fondova Europske unije.

2.3. Kvalitetna upotreba kapaciteta

Kad govorimo o kapacitetima neophodnim za privlačenje i korištenje fondova Europske unije, oni se dijele u 3 kategorije (Zaman i Georgescu, 2009.):

- Administrativni kapaciteti
- Financijski kapaciteti
- Makroekonomski kapaciteti.

Administrativni se kapacitet prije svega odnosi na sposobnost dionika pojedinačno, ali još više na sposobnost sustava u cjelini, da obavlja poslove koji su vezani za pripremu i provedbu svih pred-

viđenih i povjerenih procedura koje su vezane uz fondove Europske unije. Financijski se kapaciteti odnose na sposobnosti dionika i sustava da u potpunosti financijski podmire te procedure.

Makroekonomski kapacitet se odnosi na ograničenje po kojem je pojedina zemlja ograničena u veličini povlačenja sredstava kroz strukturne fondove, gdje je u pravilu granica na 4,5% BDP određene zemlje.

I bez evidentne činjenice da su kapaciteti ograničeni nameće se potreba i obveza kvalitetnog upravljanja kapacitetima. Potreba je to kod onih dionika koji autonomno raspolazu svojim vlastitim kapacitetima, jer ako je pretpostavka da svaki dionik želi što bolje i potpunije ispuniti svoje ciljeve, tada u tom smjeru mora kvalitetno upravljati svojim kapacitetima. No kada govorimo o nositeljima proračunske potrošnje, o Vladi, općinama, gradovima, županijama, kao i javnim poduzećima u vlasništvu Republike Hrvatske, one imaju upravo obvezu optimalnog i kvalitetnog upravljanja resursima. Naime ulaganjem svojih kapaciteta u pripremu projektnih prijedloga za dostupne fondove EU-a, stvaraju mogućnost da u značajnoj mjeri smanje svoje rashode, što je od direktnog interesa, i ovih dionika a u načelu i svakoga građanina Republike Hrvatske. U današnjim uvjetima, kada se nositelji političkih funkcija, razni predstavnici lokalnih i regionalnih vlasti pa i čelnici javnih poduzeća pozivaju na štednju, istodobno se boreći s rastućim deficitima ili opadajućim proračunskim prihodima, priprema projekata za natječaje Europske komisije tamo gdje postoje natječaji za to, nameće se kao jedna logična alternativa.

Osim toga sadašnje neodgovarajuće korištenje raspoloživih sredstava ima implikacije i na korištenje fondova u budućnosti, jer analogijom, ako smo sada na niskoj razini spremnosti i sposobnosti za korištenje fondova EU-a, tada je teško da ćemo imati neke značajnije rezultate u trenutku kada nam budu dostupni veliki strukturni fondovi. U aktualnom trenutku tu se krije velika odgovornost donositelja odluka u potencijalnim prijaviteljima na natječaje Europske unije. Vrlo uska povezanost i determiniranost karakterom samog donositelja odluka, dovodi do sljedeće situacije: pojedine institucije u kojima je čelnik svjestan mogućnosti korištenja fondova Europske unije i koje pripremaju projekte, takve mogućnosti prije ili kasnije i iskoriste, a, s druge strane, institucije na čelu kojih je čelnik koji nema povjerenja u

⁶ Primjerice dok su izradivani Regionalni operativni programi tzv. ROP-ovi, pa i županijske razvojne strategije, uvijek se nastojalo da budu usklađeni s dokumentima višeg reda, što je i opravdano, no čak se išlo do toga da strateški ciljevi budu definirani s obzirom na područja koja su predviđena za financiranje od strane Europske komisije, pa se primjerice više uzimaju u obzir ciljevi u području zaštite okoliša i obnovljivi izvori energije, a manje ili nikako projekti u zdravstvu.

moćnosti financiranja kroz fondove Europske unije, te se posljedično, niti pripremaju za to, a niti koriste sredstva iz fondova Europske unije

4. Mjerenje realnih utjecaja fondova Europske unije

Osim što se mjerenjem utjecaja fondova kvantificira stvaran i realan utjecaj pojedinog programa ili fonda na unaprijed zacrtane ciljeve, pokazatelji koji se iskristaliziraju takvim mjerenjem mogu se koristiti u planiranju nekih budućih programa. Dakle evaluacija realnih, a ne samo nominalnih utjecaja pojedinih projekata i programa, s jedne strane, znači identificiranje nekih dobrih praksi i dobrih strana implementiranja donatorskih sredstava, dakle onih praksi koje je potrebno nastaviti u nekim budućim programima ili projektima, istodobno se takvom evaluacijom identificiraju i neke loše prakse, ili, uvjetno rečeno, promašaji u implementiranju donatorskih sredstava, koji se svakako trebaju eliminirati ili izbjeći iz nekih budućih programa ili projekata. Jer evidentno je da često fondovi EU-a nisu dobro iskorišteni. Umjesto da se donositelji odluka u EU-a bave pitanjima veličine fondova, bolje bi bilo da se bave pitanjima kako se novac iz tih fondova koristi (The Economist, 2011.).

Jasno je da različiti dionici imaju različite stavove u odnosu naspram mjerenju stvarnih učinaka implementiranih sredstava iz fondova. Npr. krajnji primatelji, krajnji korisnici sredstava ili oni čije se potrebe financiraju iz fondova, oni prije svega brinu o implementaciji sredstava za zadovoljenje svojih vlastitih potreba i svojih parcijalnih interesa koje su definirali projektom, ili pak u najboljem slučaju oni će se brinuti za interese uže ili šire zajednice, čijem razvoju svojim konkretnim projektom žele pridonijeti. Dionici kao što su Svjetska banka, Europska investicijska banka, a nadalje u procesu pristupanja Europskoj uniji vrlo aktualna Europska komisija, oni imaju određene misije i ciljeve te za provedbu tih ciljeva osmišljene politike, nadalje za provedbu ili ostvarenje tih politika oni pripremaju fondove, a kroz te fondove financiraju konkretne projekte. Naravno da ti i takvi dionici brinu o implementiranju svojih sredstava, pa je razvijen cijeli sustav izvještavanja, s najniže razine od korisnika sredstava pa do najviše, programske razine. Drugim riječima, oni koji daju sredstava žele znati kako se ta sredstva implementiraju, dakle ne samo da ih zanima kvantiteta ili iznos utrošenih sredstava

već ih zanima kvaliteta efekata koji tako utrošena sredstva generiraju. Čak se u pripremi projekata od aplikata ili prijavitelja zahtijeva da se navede i kvantificira koliki je utjecaj projekta, u smislu broja dionika-pojedinaca na koje projekt utječe, u smislu pomaka broja ili postotnog pomaka nekih pokazatelja, što u konačnici ima utjecaj na neke makroekonomske pokazatelje, kao pomak u postotku zaposlenosti, postotnog rasta BDP-a i slično.

Većina mjerenja utjecaja fondova, poglavito makroekonomskog utjecaja iskazuje se kroz pomakom BDP-a. Međutim mnogi autori tvrde da BDP kao mjera pokazuje brojne manjkavosti. BDP se ne može upotrijebiti sam po sebi kao mjera društvenog blagostanja ili mjera za usporedbu outputa i standarda življenja u različitim privredama niti u danoj privredi tijekom vremena. Razlozi tome proizlaze jednim dijelom iz manjkavosti mjere, tj. iz stavki koje nisu korigirane u BDP-u (netržišni proizvodi i usluge, neslužbeno gospodarstvo, kasna izvješća o BDP-u i ostali). Iz prethodnog se uočava da ima puno stvari koje se odvijaju u gospodarstvu jedne zemlje, a koje se egzaktno ne mogu procijeniti i nisu uključene u izračunavanje dohotka, stoga se bruto domaći dohodak po stanovniku ne može uvijek uzeti kao stvarna mjera društvenog blagostanja. (Cini i dr., 2011.)

BDP je prikladna mjera ekonomskog rasta, ali nije glavni smisao razvoja, rast mora biti održiv. BDP možete povećati uništavanjem okoliša, iscrpljivanjem rijetkih prirodnih resursa, uzimanjem zajmova iz inozemstva, no ta vrsta rasta nije održiva. (Stiglitz, 2009.)

Može se isto tako reći da ni fondovi Europske unije nisu zauvijek i da se na njima ne može temeljiti održiv rast. Oni su sredstvo trenutne prilagodbe, npr. u pretprijetnom razdoblju su imali za cilj prilagoditi naše kapacitete za ulazak u Europsku uniju, IPARD služi za prilagodbu poljoprivrede i ruralnih područja. Dakle fondovi su na raspolaganju, dok Europska komisija drži da su potrebni, a to nipošto nije zauvijek.

Također kad govorimo o rastu utemeljenom na (ne)uništavanju okoliša, ali i o izboru "pravih" pokazatelja u okviru koncepta održivog razvoja te pripadajućih rasprava o održivom razvoju, ne postoji samo nejedinstvenost u pogledu tumačenju pojma i izbora "pravih" pokazatelja nego i u odnosu na okvirne ekološke uvjete koji uopće omogućavaju održivi razvoj. (Barković, 2011.)

No generalno, ne govoreći samo o utjecaju fondova, bez obzira na pripore i neslaganja ekonomista oko relevantnosti i kompletnosti BDP-a kao mjere, u mjerenju utjecaja i dalje se koristi u većini slučajeva. Kako bi mjerili efikasnost uporabe pomoći ili sredstava koje pružaju, neki od donatora razvili su svoje vlastite modele, te postoji značajan broj manje ili više poznatih modela koji se koriste za mjerenje neto efikasnosti i neto efektivnosti. Nadalje jasno je da se o efektivnosti u ovom kontekstu može govoriti u kontekstu odgovora na pitanje, koliko smo sredstava povukli iz fondova, a pod efikasnosti se traži odgovor na pitanje koliko su korisna ta sredstva. To je dakle nominalna strana projekata financiranih od strane Europske komisije, a s druge strane je realna vrijednost tih projekata, ili točnije realne implikacije na socio-ekonomsko okruženje.

Socio-ekonomski utjecaj strukturalnih fondova može se promatrati iz različitih perspektiva ili stajališta, ali postoje dva posebno zastupljena. Prvo, tu je ekonomsko stajalište, budući da je svrha europskih strukturalnih fondova poticanje gospodarske i socijalne konvergencije, a ta je konvergencija izražena i mjeri se putem makroekonomskih varijabli kao što su proizvodnja, dohodak po stanovniku i zaposlenost. Drugo, ali nikako manje važno i doista usko povezani s prethodnim, jest doprinos tih sredstava za povećanje glavnih čimbenika koji utječu na srednje i dugoročne konkurentnosti ekonomije. (Ruiz, 2008.)

Ekonomska literatura usmjerena na empirijska istraživanja utjecaja strukturalnih fondova može se podijeliti u dvije glavne kategorije: prva koja se bavi utjecajem fondova na rast i konvergenciju i druga koja je usmjerena na evaluaciju utjecaja korištenja fondova. Pod drugim se pristupom podrazumijeva modeliranje efekata ili utjecaja Strukturalnih fondova na koheziju zemalja Europske unije u tim zemljama poznatim modelima HERMIN i QUEST (Percocco, 2005.). Nadalje postoje i drugi poznati modeli kao Hermes, ECOMOD, ECO-TREND. U nastavku se predstavljaju njih nekoliko najznačajnijih:

- HERMES
- HERMIN
- QUEST III
- EcoMod

4.1. HERMES

Prvi pokušaji za procjenu kohezijske pomoći simulacijskim modelom provedeni su putem

HERMES modela. To je model izvorno dizajniran za analizu šokovima na strani potražnje 1970-ih i 1980-ih godina, ali u cjelini je korišten samo za Irsku. (Ederveen in dr., u Tron, 2009.)

Naime on je razvijen da odgovori na probleme koje su izazivali šokovi na tržištu nafte, jer prijašnji modeli nisu imali tu sposobnost. U tim trenucima od svake zemlje članice inicijalno se očekivalo da razvije svoj vlastiti nacionalni model koji bi se mogao nadovezati na modele drugih zemalja, no na kraju je razvijeno samo sedam nacionalnih modela. HERMES model je promatran kao dobar primjer makromodela za analizu pitanja različitih utjecaja iz okoline. (Folmer i Landis Gabel, 2000.) Model je dalje razvijan u 90-im godinama, po ustanovljavanju jedinstvenog europskog tržišta, kako bi se njime pokušalo procijeniti utjecaj strukturalnih fondova. (The economic and social research institute, 2004.)

4.2. HERMIN

HERMIN model je našao svoju inspiraciju u ranijem trans-EU HERMES modelu i kao takav ima logične makroteorijske osnove i može se operacionalizirati čak kada su podaci za procjenu ograničeni na nekoliko godišnjih mjerenja. HERMIN model razvijen je 1980-ih, a imao je za cilj istražiti utjecaj Kohezijskog fonda na irske gospodarstvene programe te je naknadno tijekom sljedeća dva desetljeća proširen tako da je model pokrivaio sve tzv. kohezijske zemalje (u početku Portugal, Grčka i Španjolska u EU15, a u novije vrijeme i novih država članica). Koristio se u prošlosti, a i dalje se naširoko koristi u svrhu analize kohezijske politike Europske komisije, s razvijenim modelima za svaku državu članicu, a u nekim slučajevima regionalnih gospodarstava, npr. Južna Italija (Bradley i dr., u Brandsma i dr., 2011.).

HERMIN model je dobar primjer kombinacije modela potražnje i ponude. On uzima u obzir činjenicu da potpora iz Strukturalnih fondova podiže potražnju, a može se primijeniti i na stranu nabave, jer je to u osnovi "neokejnezijanski" model s nekim neoklasičnim značajkama na strani ponude, a budući da je dizajniran izričito za mjerenje učinaka kohezijske politike, jedna od posebnih značajki modela jest da je sposoban za analiziranje rafiniranog sustava različitih vrsta potpora koje nudi cijeli program kohezije. (Trón, 2009.)

4.3. QUEST III

QUEST III je dinamički stohastički model opće ravnoteže (DSGE), model koji DG regio ECFIN⁷ koristi za analizu makroekonomske politike i koji je zamijenio QUEST II. QUEST III pripada vrsti DSGE modela koji se sada široko koristi od strane međunarodnih institucija i središnjih banaka, a to je uzorak za moderno makroekonomsko modeliranje. Za bavljenje s širokim spektrom politika in DG EFIN razvijene su različite verzije ovog modela, svaki sa specifičnim naglaskom na regionalnu i sektorsku disagregaciju. (EC, 2009.)

QQUEST je DSGE model otvorene ekonomije euro-zone sa fiskalnom i monetarnom politikom. To je model zasnovan na kvartalnim podacima za euro-zonu, temeljen na Bayesianovoj tehnici procjene. (Ratto i dr., 2008.)

QUEST model također predviđa da će Kohezijska politika pomoći u konvergenciji i da će povećati dugoročni produktivni potencijal Europske unije kao cjeline. (Bachtler i Gorzelak, 2007.)

4.4. EcoMod

EcoMod model, razvijen od strane EcoMod / Slobodnog sveučilišta u Bruxellesu, vrlo je rascjepkan model. Model se koristi za procjenu utjecaja sredstava fondova za programsko razdoblje 2007.-2013. za sve zemlje u procesu pristupanja. Cijela baza podataka EcoMod modela pokriva 60 aktivnosti, međutim, u tu svrhu EU sredstva za studiju utjecaja agregirana su na šest grana djelatnosti (Ministarstvo financija Latvije, 2007):

- Poljoprivreda
- Proizvodnja
- High-tech proizvodnja
- Usluge
- Izgradnja
- Javna uprava.

EcoMod model, je multi-sektorski rekurzivno-dinamički model opće ravnoteže. To je detaljan prikaz strukture gospodarstva, posebice ponašanje i interakcije različitih sektora, različite vrste gospodarskih dionika (kućanstva, poduzeća, itd.) i različitih vrsta ekonomskog ponašanja (potrošnja, proizvodnja, investicija, itd.). Model je stoga dobro dizajniran za evidentiranje strukturnih

promjena, trgovinskih efekata i dinamike ponude, dosezanja ili smanjena razlika što je glavni cilj kohezijske politike - ali nije prikladan za mjerenje kratkoročnih promjena iz godine u godinu. (EC, 2007.)

Prema EcoMod istraživanju intervencije politika u svim državama članicama - posebno u novim članicama, državama koje uživaju najveću financijsku podršku - ima izrazito pozitivan učinak. U Slovačkoj, Litvi, Latviji i Bugarskoj kao rezultat intervencije BDP biti će do 2020. oko 15 posto veći, nego što bi bio bez intervencija. Projekcije pokazuju da će učinak politika biti nešto veći nakon 2015. zbog veće produktivnosti, bolje obučene radne snage i bolje infrastrukture. Tako će intervencije osnažiti stranu ponude ekonomije i staviti svoj rast na viši i održivi put. (Trón, 2009.)

5. Zaključak

U znanstvenoj se literaturi autori iz Republike Hrvatske uglavnom bave mjerenjem nominalnih efekata projekata, putem broja privučenih sredstava po županijama, iznosu sredstava koja su privučena i slično. No nitko se nije bavio problematikom mjerenja realnih efekata projekata odnosno programa, dakle ne samo utjecaja fondova na makroekonomske pokazatelje nego i za dionika na mikrorazini važne i konkretne, koristi od fondova EU-a. Naravno, nominalne pokazatelje puno je lakše mjeriti, no realni puno više govore. Jer uzmimo npr. puno projekata ograničenih efekata ili puno loših projekata koji su financirani i implementirani na nekom području; oni mogu značiti utrošak puno većeg iznosa sredstava, nego što izaziva implementacija malog broja dobrih projekata. Dakle velik iznos sredstava koji je implementiran kroz fondove na nekom području ne znači da će neko područje ostvariti veći rast BDP-a ili će se npr. postići veća zapošljivost dionika koji su se educirali kroz neke projekte financirane od strane Europske komisije. Dakle dionici u Republici Hrvatskoj, poglavito oni koji raspolažu sredstvima građana osobito su odgovorni da ulažu svoja, ili bolje rečeno, naša sredstva u dobre projekte, provodeći dobre strategije, te na taj način efikasno razvijajući sredine za koje su i odgovorni. U tom smislu mjerenje efektivnosti u privlačenju sredstava iz fondova donatora svakako je važno, no jednako je važno ako ne i važnije, mjerenje efikasnosti tih sredstava. To nije toliko briga krajnjih korisnika, niti se oni za to brinu, sigurno ne više od postot-

ka kojim sudjeluju u sufinanciranju projekta, što često ne prelazi 15%. Ali zato efikasnost mora biti briga onoga tko sudjeluje u velikom postotku u sufinanciranju cijelih programa, poglavito ovdje mislimo na Vladu RH koja tako participira u velikoj većini programa.

Kad govorimo o financijerima projekata, kako bi mjerili efikasnost uporabe pomoći ili sredstava koje pružaju, neki od donatora razvili su svoje vlastite modele, te postoji značajan broj manje ili više poznatih modela koji se koriste za mjerenje neto efikasnosti i neto efektivnosti. Naime oni sami žele znati odgovor na pitanje koliko se efikasno ostvaruju unaprijed planirani ciljevi, odnosno koliko svaki donirani euro ili dolar doprinosi nekim strateški definiranim ciljevima.

Kod nas u Republici Hrvatskoj takvo će mjerenje postati uobičajena praksa, jednom kad se budu koristili strukturni fondovi Europske unije, naravno pod uvjetom da Republika Hrvatska postane punopravni član Europske unije, čime bi joj se u okviru ovakvih fondova stavila na raspolaganje puno značajnija sredstva. Jasno je da će tada tematika mjerenja efikasnog korištenja te stvarnog ili realnog utjecaja fondova Europske unije postati aktualnija ne samo zato jer mi kao potencijalni korisnici tih sredstava to želimo, nego zato što Europska komisija želi vrednovati efekte provedbe svojih politika, odnosno utroška sredstava građana Europske unije, koji izdvajaju svoja sredstva za financiranje politika i fondova Europske unije.

LITERATURA

1. Bachtler, J., Gorzelak, G.: *Reforming EU cohesion policy: A reappraisal of the performance of the Structural Funds*, Routledge Taylor and Francis group, 2007. pp 309-326
2. Barković, I.: *Teorija rasta*, Pravni fakultet u Osijeku, Osijek, 2006.
3. Brandsma, A., Gardiner B., Kancs, d'A.: *RHOMOLO: A Dynamic General Equilibrium Modelling Approach to the Evaluation of the EU's Regional Policies, the 19th International Input-Output Conference*, Alexandria, 2011.
4. Cini, V., Nater, N., Marić, J.: *Problem raspodjele dohotka i analiza siromaštva Republike Hrvatske*, *Ekonomski vjesnik*, God.(24.), No.1, 121-125, 2011.
5. EC (2007): *Growing Regions, growing Europe. Fourth report on economic and social cohesion. The European Commission, Brussels*
6. *European Communities, European economy research letter, 2009, Vol.3, No.1, 2009.*
7. *Europska komisija: Smjernice za upravljanje projektnim ciklusom, svezak 1, 2008.*
8. Folmer, H., Landis Gabel, H.: *Principles of environmental and resource economics: a guide for students and decision-makers*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, 2000.
9. *Ministarstvo financija Latvije, EU funds macroeconomic impact assessment: First stage report, Contract No. FM 2007/ERAF – 5.2.3. – 2, Riga, 2007.*
10. Percocco, M.: *The Impact of Structural Funds in the Italian Mezzogiorno, 1994-1999, Region and Development*, No.1, 2005.
11. Pylak, C.: *Intelligent region management-Intelligent absorption of EU funds, Romanian journal of regional science, Vol. 1, No.1, 2007.*
12. Ratto, M., Roeger W., Veld J.: *QUEST III: An Estimated Open-Economy DSGE Model of the Euro Area with Fiscal and Monetary Policy, European economy, Economic Papers, No.335, 2008.*

7 Directorate-General for Economic and Financial Affairs (European Commission)

13. Ruiz, C.: *New methods and results in measuring the efficiency of EU funds: The Spanish case*, *Society and Economy*, Vol. 30, 245-257, 2008.
14. Stiglitz, J.: *Globalizacija i dvojbe koje izaziva*, 1. izdanje, Algoritam, Zagreb, 2004.
15. Stiglitz, J.: *Uspjeh globalizacije: Novi koraci do pravednoga svijeta*, 1. izdanje, Algoritam, Zagreb, 2009.
16. *The Economic and social research institute Dublin, FAS-the training and employment authority: Occupational employment forecast by region for 2010*, Dublin, 2004.
17. *The Economist (2011) Britain and Europe: An interview with Nick Clegg*. Dostupno na : <http://www.economist.com/blogs/eastern-approaches/2011/09/britain-and-europe> [7.veljače 2011.]
18. Trón, Z.: *Evaluation methods of european regional policy and reasons for different outcomes*, *The Romanian economic journal God.(12.)*, No. 32, 149-185, 2009.
19. Trón, Z.: *Examining the impact of European regional policy*, *Institute for world economics, Hungarian academy of sciences, Working Papers No.188*, 2009.
20. Zaman, G. ,Georgescu, G: *Structural fund absorption: A new challenge for Romania?* , *Romanian journal of economic forecasting*, No.1, 2009.

Anton Devčić

Marko Šostar

MEASUREMENT MODELS FOR REAL EFFECTS OF THE EUROPEAN UNION FUNDS ON ECONOMIC DEVELOPMENT

ABSTRACT

All the projects prepared by applicants following various calls for project proposals by the European Commission have their priorities and objectives. On the other hand, the European Commission has its own objectives, which are conducted through its policies and programmes. Both sides have complementary objectives, the achievement of which can generate direct or indirect implications for socio-economic conditions in the area where projects are being implemented, such as cities, municipalities, regions or even whole countries. Most stakeholders strive for an ideal situation, i.e. to receive and utilize all the available funds within the EU funds at their disposal. Consequently, the performance of any territorial unit is most frequently and most simply measured by the number of projects and the allocated funding. This, however, is the nominal dimension of implemented projects, whereas real effects of these projects are much harder to assess. Nevertheless, this is the only way to obtain real indicators of a project's impact or implications for socio-economic conditions in a designated area. There are different methods used by researchers in the EU to obtain answers to these questions, some of which will be presented in this paper. The focus will be on those which, although currently not applied in the Republic of Croatia, could easily be used here.

Keywords: EU, economy, development, measurement models